

Дарія Лесик

ВИКОНАВСЬКЕ МИСТЕЦТВО ПІАНІСТА БОГДАНА ТИХОНЮКА

Західноукраїнське фортепіанне мистецтво другої половини ХХ століття представлено іменами відомих талановитих виконавців і педагогів. У 60-х роках – це О. Криштальський, М. Крушельницька, М. Тарнавецька, М. Крих-Угляр та інші, у 80-х – М. Попіль, Й. Ерміль, О. Рапіта, М. Драган, Е. Чуприк. Серед виконавців 70-х років, які з'єднали ці два покоління митців, виділяється яскрава постать піаніста Б. Тихонюка. Його різностороння діяльність у декількох галузях музичного мистецтва – виконавській, педагогічній і дослідницько-науковій – стала вагомим внеском в українську культуру.

Богдан Тихонюк (17 VIII-1944 м. Станіслав (*Івано-Франківськ*) – 5-X-1997 м. Львів) – піаніст романтично-інтелектуального складу. Сила емоційного впливу його гри поєднувалася з глибиною інтелектуального осягнення змісту твору, з прагненням до внутрішньої досконалості.

Одержав ґрунтовну піаністичну освіту. На становлення Б. М. Тихонюка як виконавця великий вплив мали три особистості, три прекрасні педагоги і піаністи. Від кожного з них Богдан взяв щось особливе, що найбільше запало у душу і перетворилось в особистому виконавстві. Це, насамперед, повага до авторського тексту, загострене відчуття ритму та стильність виконуваного твору, виховані Ю. І. Новодворським під час навчання в Івано-Франківському музичному училищі імені Д. Січинського. Особливе ставлення до звука, професійне відточення деталей та техніка педалі виконуваного твору, оригінальність інтерпретації – вплив О. Р. Криштальського (Львівська консерваторія імені М. Лисенка). Свобода і доцільність піаністичних рухів, багате нюансування, розуміння форми твору, інтелектуальність гри – від О. Йохелеса (аспірантура Музичного інституту імені Гінссіних в Москві). Московський піаніст був близьким Богданові своєю виконавською манерою, в основі якої лежало інтелектуальне начало. Саме під його впливом Тихонюк розвинувся в романтичному плані, досягнувши неабияких висот. Тому, як виконавцеві, йому були близькими такі композитори-романтики як Шуман, Шуберт, Брамс, Ліст, а не Шопен.

Важливим етапом в житті кожного виконавця є участь у конкурсах. В 1968 році музикант стає лауреатом Республіканського конкурсу молодих піаністів у Києві, де полонив журі своєрідністю інтерпретацій, яскравістю музичних образів. Як згадує Заслужена артистка УРСР, професор Одеської консерваторії Гінзбург Л. М. (10.04.1991), “я слухала

вперше гру Тихонюка Б.М. ще в 1968 році в м. Києві, як член журі Республіканського конкурсу піаністів, де він представляв молодих виконавців Львова. Там він завоював звання лауреата конкурсу. Його гра відзначалася артистизмом, яскравим темпераментом, продуманістю інтерпретацій, відмінним піанізмом” [1].

Крім того, Богдан Тихонюк міцно, органічно і нерозривно зв’язаний з львівською фортепіанною школою, яка має свої виконавські традиції. В 19 років (1963) він приїхав у Львів на навчання і залишився тут назавжди.

Руки Богдана Тихонюка були невеликі, з короткими пальцями, але з широкою долонею. Постановка у нього досить своєрідна: грав прямими (витягнутими) пальцями.

Виконання піаніста відзначалося особливим звучанням інструмента: досить насиченим, об’ємним. Його дотик до клавіатури був чутливим, а звук глибоким і виразним. Виконання відзначалося різноманітністю звукодобування, що залежало від стилю композитора, від конкретного змісту виконуваного твору чи від його форми; музична фраза була широка і пластична. Ще однією характерною рисою його гри був надзвичайно чіткий та пружний ритм. Піаніст завжди прискіпливо перевіряв співвідношення темпу і ритму із звучанням всієї тканини музичного твору. Вибору темпів надавав особливого значення, бо від того залежала образно-емоційна сфера виконуваної музики. Йому була до душі експресія інструментальної моторики, магія стрімких ритмів (Етюд “Дике полювання” Ф.Ліста, Етюди №1, №4, №5 тв.10 та №24 – тв.25, №12 Ф.Шопена та ін.). Енергія думки, помножена на енергію активного чіткого музичного руху відзначала в його виконанні Сонати №3, №7 та Концерт №3 С.Прокоф’єва, Токати А. Хачатуряна та А.Філіпенка.

Піаніст відзначався скрупульозністю у відточенні фортепіанної техніки. Володів природною пальцевою біглістю, блиском акордової та октавної техніки. Природні піаністичні дані його не завжди задовільняли і він постійно шукав своїх особистих прийомів гри. В технічних творах надавав перевагу “позиційній грі”, аплікатурі, положенню руки і пальців на клавіатурі, пристосуванню їх до рельєфу музичної тканини. Постійно працював над підбиранням найкращої аплікатури, враховуючи при цьому фактуру твору, темп, стилістику і т.п. Часто наголошував, що саме різноманітне положення руки, кисті і пальців забезпечує багатство звукових фарб, в багатьох випадках цьому сприяють і різні способи артикуляції. Його особлива аплікатура, незважаючи на її складність і незручність, в кінцевому результаті виправдовувалася. Вона створювала більш витончене звучання, яке відповідало виконавському і композиторському задуму.

Піаніст часто наголошував, що при встановленні аплікатури кожний виконавець повинен виходити із свого розуміння музичного завдання і власних піаністичних можливостей.

Б.Тихонюк віртуозно володів тембровою щедрістю, вишуканою колористичністю, що особливо проявилось при виконанні романтичної (Шуберт, Шуман, Брамс, Ліст) та імпресіоністичної (Дебюссі, Равель) музики. Щоб мелодія не зникла, не загинула в повнозвучній фактурі твору, урізноманітнював нюансування. Відзначався витонченістю тихих звучностей (*piano*, *pianissimo*) та великими можливостями сили (*forte*). Багатий набір штрихів, володіння пальцевим *staccato* (Прокоф'єв) робило його виконання особливо виразним.

Прекрасно відчував стиль виконуваного твору. Не раз підкреслював вислів Л.Оборіна, що “через композитора необхідно опановувати музику. Це проста істина. Але ще важче інтерпретатору стати на один рівень з творцем. Це майже неможливо...” [2, с.86]. Та намагатися необхідно, інакше це не мистецтво. Відчуття стилю дозволяло йому урізноманітнювати трактування спадщини різних композиторів.

Протягом всього творчого життя незмінним залишалося захоплення музикою Л.Бетховена, повною глибини і злету, яка була Тихонюкові близькою по духу. Про це свідчить той факт, що, незважаючи на брак нотної літератури, в його бібліотеці було декілька редакцій 32 сонат Л.Бетховена (О.Гольденвейзера, А.Шнабеля, М.Пауера та К.А.Мартінсена, Ф.Лямонда, Вейнера (*Edition Musica, Budapest, 1972*) та *Edition Peters, Leipzig*), а також багатей, варіацій, концертів. Симфонічність мислення, єдність драматургічного розвитку, урізноманітненість звукодобування, широка фраза, співуче *legato*, чудова стилізація втілені при виконанні ним Сонат №2 (тв.2 №2) Ля-мажор; №17 (тв. 31 №2) Ре-мінор; №26 (тв. 81a) Мі-бемоль мажор. У виконанні їх поєднувалися здоровий вибуховий темперамент і витончена, багата нюансами лірика. Особливе ставлення було у Б.Тихонюка до повільних частин бетховенських сонат – глибоких за змістом і почуттями, – над якими він надзвичайно прискіпливо працював (за його ж власним висловлюванням). Передати всю глибину емоційного стану в ліриці такого композитора, як Бетховен – це вже мистецтво. За висловом професора О.Р.Криштальського, Богдан Тихонюк “був добрим і цікавим виконавцем” [3].

Високорозвинене архітектонічне відчуття музиканта надавало творам великої форми виразової глибини, дозволяло проникнути в композиторський стиль, сприяло відточенню краси в деталях з підпорядкуванням їх великим побудовам. Зміст музики розкривався ним багатопланово – в зміні і протистоянні різних станів, настроїв, переживань (в Сонатах: Мі-

бемоль мажор Й.Гайдна, Ре мажор В.А.Моцарта, Соль мажор Ф.Шуберта, №3 Д.Кабалевського, №3 та №7 С.Прокоф'єва, а також в концертах для фортепіано з оркестром: ля мінор Р.Шумана, №1 Ф.Ліста, №3 С.Прокоф'єва). В кожному з цих творів музикант виявляв індивідуальні особливості тематизму, знаходив особливі звукові вирішення, чудове відчуття стилю.

Особливе місце в репертуарі митця посідала музика Й.С.Баха (Італійський концерт, партита до мінор, токати ре мінор і мі мінор, органна прелюдія і fuga ля мінор, прелюдії і fugи із ДТК). У його виконанні яскраво проявилось поліфонічне мислення, ясність і пластичність голосоведення, чіткість ритмічної пульсації, динамічні протиставлення, майстерне володіння педаллю. Піаніст по-своєму передавав поетичний зміст кожного звука, інтонації, фрази, намагався абстрагуватися від виконавських штампів та наслідувань. Як зазначає професор О.Криштальський, при виконанні творів Баха у Тихонюка на першому плані була логіка, строга концепція, артикуляція кожного з голосів, ритм, особливість звукової палітри, яка не виходила за рамки стилю. Тут у піаніста проявлялося специфічне ставлення до педалізації, яку він дуже обмежував. При інтерпретації творів Баха прагнув чистого, ясного звучання всієї фактури твору, прозорой поліфонічної тканини. Серед виконавців бахівської фортепіанної музики надавав перевагу неперевершеним інтерпретаціям Глена Гюльда, гру якого міг слухати годинами.

До улюблених композиторів належав і С.Прокоф'єв. У репертуарі Б.Тихонюка були його Третя (Ля мажорна), Сьома (Сі-бемоль мажорна) сонати та Третій (До мажорний) концерт для фортепіано з оркестром. Піаніст володів високою майстерністю втілення у своєму виконанні прокоф'євських тем бунтарського начала і високої людяності, вмів протиставити психологічно складним внутрішнім перипетіям щирий прокоф'євський гумор, сарказм чи гротеск, який пронизує ці твори. Тихонюк дуже вдало виконував одночастинну Третю сонату, напружена і бурхлива музика якої перегукується із Третім фортепіанним концертом. Музикант майстерно підкреслював тематичні, динамічні і фактурні контрасти сонати, прекрасно вибудовував виразну і сильну кульмінацію, підкреслюючи інтонаційні, гармонічні і темброві зсуви, блискуче показував своєрідну гостроту прокоф'євського ритму, володів особливою артикуляцією та багатством динаміки. Чудово звучала в його виконанні і симфонічна за своїм розмахом, масштабністю узагальнень і способом викладу матеріалу Сьома соната. Максимальне гармонічне загострення, безперервне динамічне і фактурне насичення вимагало від нього володіння особливими піаністичними прийомами: колосальною атакою звука,

різноманітним остинатним звукодобуванням, віртуозним блиском та силою акордових пасажів, ускладнених акцентами-ударами. Близькою до прокоф'євських сонат за програмністю і загостренням ідейно-емоційного конфлікту, насиченням драматичного начала є і Третя соната Фа мажор Д.Кабалевського. Як підкреслює Олег Криштальський, тут проявлялися у виконавця масштаб та розмах, вміння охопити цілісність форми в рамках строгої концепції, де панує логіка, особливий характер, своєрідна ліричність. В його інтерпретації знайшло переконливе втілення і контрастне зіставлення мініатюр-замальовок циклу “Миттєвості”. Калейдоскопічна зміна тем (яскравих чи по-юнацьки задирикуватих, динамічних чи ексцентричних, таємничих, якихось нереальних, чи скорботних, одухотворених найтоншою суб'єктивною лірикою), швидкозмінна динаміка, різкі гармонічні повороти, пружинний ритм Прокоф'єва майстерно передавалися піаністом.

Романтично, з розмахом і віртуозним блиском виконував піаніст твори Ф.Ліста: Угорські рапсодії №9 і №11, Етюд “Дике полювання”, Концерт для фортепіано з оркестром №1, які дуже імпонували його яскравому темпераменту. Їх виконання з характерним ритмом і змінними акцентами, майстерно відпрацьованою технікою, довершеним фразуванням, тонким *rubato*, продуманою педалізацією свідчило про талант піаніста. “Мені завжди подобалась гра Богдана Михайловича”, – згадує ст. викл. кафедри спеціального фортепіано Х.Т. Мисюк [3]. Імпровізаційністю та багатством емоційних настроїв відзначається виконання ним романтичної музики (Ф.Шуберт Соната Соль мажор, Ф. Шопен Прелюдії тв.28, Скерцо №2; Р.Шуман Гумореска, Токата і Концерт ля мінор). Інтерпретаціям цих творів притаманні вибагливе звукодобування, темброва щедрість, співучість звуку, пластичність фразування. З допомогою гнучких метроритмічних відхилень, тембрових контрастів піаніст посилює психологічний зміст кульмінацій. Тонке розуміння інтонаційної природи романтичної музики особливо проявилось при виконанні ним Варіацій на тему Паганіні Й.Брамса (I та II зошит). Брамс – загалом нелегкий для виконання композитор. Специфічні особливості його фортепіанного стилю набирають естетичного змісту “провидіння” лише в бездоганній інтерпретації. За висловом доцента кафедри спеціального фортепіано Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка Крих Л.Ю., виконання цього твору Б.М. Тихонюком було саме таким [3]. Виразна одухотворена мелодія, випрацьована партія супроводу, блиск пасажів і точність скачків, продумана агогіка, визвучення всієї тканини твору, вміння педалізація, гра витончена і достатньо глибока характеризує виконання ним романтичних

творів. Володіння “горизонтальним слухом” допомагало йому знайти правильне відчуття руху, оволодіти тим особливим “чуттям ритму”, яке об’єднує в одне органічне ціле музичний твір, дозволяє точно визначити його основний темп. Як у динамічно-напружених, так і у ліричних місцях такої музики домагався внутрішнього спокою і особливого *rubato*.

Наділений гострим розумом та незвичайним темпераментом в інтерпретаціях виконуваних творів, Б.Тихонюк застосовував ґрунтовний аналіз та контроль, які не давали відхилитись від задуму. Його інтерпретації відзначалися оригінальністю, вони завжди були ретельно продумані, “виношені”. Музикант безкомпромісної художньої вимогливості, він ніколи не виходив на естраду з “ескізом”, все повинно було бути виконано акуратно і детально. Велику роль при цьому відігравала притаманна йому тонка музична інтуїція та вишуканий художній смак. Зі спогадів професора Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка М.П. Тарнавецької: “Знала Богдана Михайловича ще зі студентських років, і вже тоді він проявив себе як талановитий музикант. Був лауреатом Республіканського конкурсу, здобув позитивні відгуки членів журі відносно якості відтворення музичних образів, надання їм індивідуальних барв” [3].

При виконанні відчувалося особливе ставлення піаніста до виконуваного твору: невимушеність, щирість висловлювання, безпосередність емоцій. Його виконання йшло із внутрішнього поруху, а тому було таким природним і переконливим.

Дуже важливо для нього, як виконавця, було зуміти організувати власний темперамент, надлишок якого нерідко відбивався в молоді роки на технічній стороні виконання (за його ж висловом). Він завжди прагнув краще володіти тими даними, які заклала у нього сама природа, простіше почувати себе і природніше рухатись за інструментом. Часто підкреслював, що під час гри намагався проїнятися спокоєм і організованою свободою. Богдан Тихонюк був дуже вимогливим до себе, йому невластива самовпевненість. Він, навпаки, завжди був надто самокритичним, належав до тих, хто дуже хвилюється перед виступом. Ця перебільшена самокритичність і стала причиною припинення ним концертних виступів як соліста.

Митці, як особистості, дуже цікаво влаштовані. Іноді здається, що чим талановитіша людина, тим менше вона пристосована до реального життя. Особистість Тихонюка поєднувала в собі ці протиріччя. Він – художня натура, яка володіє особливим магнетизмом, що дивним чином передається оточуючим. Гострий розум і ґрунтовні знання в багатьох галузях, що його цікавили, дозволяли приймати неординарні рішення. Тонкий гумор поєднувався з ядучим сарказмом, витонченість почуттів,

ніжність, яка ним старанно приховувалася і якої аж соромився, – із спалахом бурхливих емоцій. Був оптимістом, вірив лише у власні сили, точно знав, чого прагне в житті і як цього домогтися. А разом з тим, не бачив очевидних речей, в повсякденному житті був безпорадний, як дитина. Напевне, ця суперечність і була рушійною силою його особистості та й таланту загалом.

На 1976 рік припадає створення камерного ансамблю – Володимир Заранський (скрипка) – Богдан Тихонюк (фортепіано), який проіснував майже десять років. Було виконано чимало концертів з творів Персела, Баха, Моцарта, Бетховена, Гріга, Прокоф'єва, Хачатуряна, Ніколаєва, Людкевича, Скорика, Дваріонаса. Виконавська манера ансамблю засвідчила хороший смак, щирість вислову, відчуття форми та віртуозну майстерність. Концерти відбулися у Львові (1976), Пустомитах (1978), Володимир-Волинську (1979) та Раві-Руській (1980). За період 1981-1986 роки камерний ансамбль збагачує свій репертуарний запас новими творами. Широко і переконливо звучали в їхньому виконанні твори Шуберта, Шнітке, Лятошинського. Вдалий вибір програм, широка динамічна і темброва шкала виконуваної музики, ритмічна дисципліна гри, технічна майстерність, тонке відчуття стилю дозволяють говорити про високий виконавський рівень цього ансамблю. Концерти з успіхом пройшли у Києві (1981), Володимир-Волинську (1982), Нестерові (1985).

Граючи в ансамблі із скрипалем Володимиром Заранським, Тихонюк освоїв великі програми, репертуар яких сприяв активному сприйняттю цих творів аудиторією, глибшому проникненню в сонатну форму з психологізацією її основних тем, чіткому виявленню кульмінаційних вершин, тонкому відчуттю стилю. Гнучке фразування, динамічне і колористичне багатство, відчуття чіткого і пружного ритму, чудова ансамблева техніка була притаманна їх грі. В творах українських композиторів (М.Скорик – Allegretto і Танок з музики до к-ф “Тіні забутих предків” та Соната для скрипки і ф-но, Б.Лятошинський – Соната для скрипки і ф-но тв.19, С.Людкевич – Арієтта) музиканти майстерно передали багатство звукового колориту, тонку динамічну палітру, особливу випуклість, захоплюючу самотність національних музичних рис. Стрункість розгортання цілісної побудови, відшліфованість кожної мелодичної лінії, задушевна манера вислову визначали їх гру.

Зі спогадів доцента Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка Володимира Заранського: “Хочу відзначити діяльність Тихонюка Богдана Михайловича не лише як соліста, але і камерного виконавця. Ми з Богданом Михайловичем багато грали в ансамблі, і можу з найкращого боку охарактеризувати його як піаніста-ансамбліста, досвідченого

партнера. Це музикант з тонким художнім смаком та музичною інтуїцією, який чутливо реагує на мої найменші задуми під час гри. Богдан Михайлович провідний педагог на кафедрі спеціального фортепіано, до нього з бажанням йдуть на навчання студенти. Дуже скромний як людина, ніколи не афішує себе..." [4]. Як згадує ст.викл. кафедри спеціального фортепіано Юрій Бонь: "Це дуже цікавий музикант-ансамбліст, особливо щодо тембрів і ритму. Завжди приходиться на допомогу як товариш" [3].

В 1981 році утворився фортепіанний дует Б.Тихонюк – М.Кушнір, який хоч і проіснував недовго, але був досить плідним. Учасників дуету об'єднала любов до творчого музикування. В програмах концертів звучала музика різних стилів: твори Ф.Е.Баха, Генделя, Сен-Санса, Гріга, Бріттена, Араратяна, Хачатуряна, Арутюняна, Шостаковича, Купрявічюса. Тут не було нічого випадкового і непередбаченого, чудова "зіграність", технічна майстерність кожного піаніста зокрема, висока фаховість у мистецтві звукодобування, володіння багатоманітною палітрою нюансів, емоційність і простота органічно поєднувалися в їхньому виконавстві. Концерти з успіхом пройшли в Києві (1981), Володимир-Волинському (1982 – двічі), Пустомитах (1983, 1986) та Нестерові (1985).

Зі спогадів ст.викл. кафедри спеціального фортепіано М.Кушніра: "Знаю Богдана Михайловича як піаніста і педагога більш, ніж 20 років. Пам'ятаю ще його студентські виступи в консерваторських піаністичних курсах...

Ближче познайомився з Богданом Михайловичем Тихонюком як піаністом під час нашого спілкування, можливо, і нетривалого, але цікавого і змістовного у фортепіанному дуеті. Наші програми, особливо з творів вірменських композиторів, складені під впливом проходження нами підвищення кваліфікації в Єревані. Виконавська майстерність його завжди відзначалася високим професіоналізмом, поєднанням витонченої музикальності з продуманістю інтерпретацій" [4].

Протягом всього життя Б.Тихонюк постійно працював над розвитком свого внутрішнього "я" і виховував у такому ж дусі своїх студентів. Хочеться нагадати висловлювання музиканта, яке він постійно повторював своїм колегам і студентам консерваторії, "Суть не лише в масштабі об'єктивного таланту музиканта, але й у моральній силі його інтелекту. Тому настільки важливими є духовні цінності, якими володіє музикант, його моральні засади, його художня і чисто людська совість. Людина дрібничкова, нещира по натурі при всіх своїх чисто професіональних даних не стане художником. Це істина, про яку не можна забувати ні учням, ні педагогам-вихователям," – наголошував Б.Тихонюк.

Підсумком всієї творчої діяльності педагога і піаніста сьогодні звучать слова композитора, Народного артиста УРСР, лауреата Державної премії УРСР ім. Т.Г.Шевченка, професора Мирослава Скорика від 10.04.1991 р. “В.о. доцента кафедри спеціального фортепіано, лауреат республіканського конкурсу піаністів Б.М.Тихонюк належить до числа небуденних музикантів Львівської консерваторії. Протягом 20-ти років він (вихованець Народного артиста України проф. Криштальського О.Р. і проф. Йохелеса О.Л.) успішно веде педагогічну, виконавську і науково-методичну роботу.

Б.М.Тихонюк – досвідчений і думаючий педагог, підготував за цей час декілька десятків піаністів, які працюють в багатьох містах України. Музикант приділяє значну увагу методичному забезпеченню навчального процесу у вузі, допомогі багатьом музичним навчальним закладам західного регіону України у формі відкритих уроків, методичних доповідей, консультацій. В концертних залах цих же закладів нерідко проводились вечори фортепіанної музики, фортепіанного дуету чи камерної музики за участю Б.М.Тихонюка, а також концерти студентів його класу. Виконавець відзначається захопленістю, глибоким проникненням в сутність музики, технічною оснащеністю.

Б.М.Тихонюк є автором ряду актуальних публікацій, які присвячені дослідженню піаністичної і музично-критичної діяльності Василя Барвінського. Необхідно вітати зусилля музикантів, і зокрема Б.М.Тихонюка, спрямовані на вивчення кожного аспекту творчої діяльності видатного українського композитора, піаніста, музичного критика і суспільного діяча, які сприяють відродженню національної музичної культури...” [5].

1. Гінзбург Л.М. Відгук про професійну діяльність в.о.доц. ЛДК Тихонюка Б.М від 10.04.1991. Одеса.

2. Оборин Л. Горизонти недавнього прошлого. Беседа с С.Хентовой// Пинисты рассказывают. Вып. I. – М.: Музыка, 1990. – с.172.

3. Протокол №5 засідання кафедри спеціального фортепіано ЛДК від 2.04.1991.

4. Із стенограми засідання Вченої ради ЛДК з присвоєння вчених звань від 29.05.1991.

5. Скорик М. Відгук про творчу діяльність в.о.доц. ЛДК Б.М.Тихонюка від 10.04.1991, Львів.

Dariya Lesyk

THE PERFORMING ART OF THE PIANIST BOHDAN TYKHONIUK

The article informs us about the creative activity of the famous Lviv pianist. The main importance in this article is devoted to the performing activity of the musician, its aesthetic and stylistic tendencies.